

Дмитрів І. І.

ТВОРЧИСТЬ ПИСЬМЕННИКІВ-«ЛОГОСІВЦІВ» ПЕРІОДУ ЕМІГРАЦІЇ

Анотація. У статті зроблено спробу комплексного аналізу творчості "логосівців" еміграційного періоду на тлі літературного процесу першої половини ХХ століття. Розглянуто естетичні, релігійні та національні принципи, які лягли в основу багатоаспектної діяльності "Логосу".

У 20 – 30 рр. ХХ століття літературна група "Логос" була популярним і впливовим католицьким об'єднанням, тому в часи радянської окупації письменники-"логосівці" змушені були емігрувати, проте вони все-таки сказали своє вагомe слово українському читачеві, продовжуючи творити в діаспорі.

Ключові слова: група "Логос", літературний процес, естетична концепція, католицька література.

Інформація про автора: Дмитрів Ірина Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Електронна адреса: ira.myrna@gmail.com

Dmytriv I.

CREATIVITY OF "LOGOS" WRITERS THE PERIOD OF EMIGRATION

Abstract. The article attempts an integrated analysis of the creativity of the "Logos" group activities of the emigration period on the background of the literary process of the first half of the twentieth century. The aesthetic, religious and national principles that underlie the multifaceted activity of the "Logos" are considered.

The "Logos" group should be described by six writers: Hryhor Luzhnytsky, Olexandr-Mykola Moh, Stepan Semchuk, Petro Sosenko (junior), Vasyl Melnyk and Roman Skazynsky.

Hryhor Luzhnytsky is the author of more than 500 artistic, scientific, popular scientific works, numerous journalistic works, reviews, essays. After leaving for the United States in 1949, the writer continues his activity and takes on adventure and sensational and spyware.

Vasyl Melnyk (Limnychenko) is a "writer-wanderer" and a "political emigrant". Beyond the borders of his native land continues to write poetry ("Ode to the book", "Ballad about the Truth", "Ballad about White Letters", "Ballad about the Sun in the Bridge" and others). A certain generalization of the writer's life experiences was his journalistic works "Ukrainian Crusaders", "Religion and Life". A peculiar "bridge" between poetry and journalism became essays.

Stepan Semchuk – a poet, a journalist, a publicist. Becoming a priest, Stepan Semchuk leaves for Canada, but he does not cease to write there. Out of his native land he published poetic collections. Stepan Semchuk worked as an active publicist, author of the historical and literary articles.

Association of catholic writers "Logos" was occupied noticeable place in literary life of Western Ukraine of intermilitary period of the 20th century. "Logos" writers expressly declared that they were the creators of Catholic literature, and tried to outline the concept of "Catholic worldview" and "Catholic literature". Ideological principles of "Logos" were a christian moral; the main tasks were popularization of religious subject and christian ethics. "Logos" writers literary works are skilful collage of biblical images, motifs, allusions, reminiscences, christian ceremonies, symbols.

Key words: "Logos" group, literary process, ethsatic concept, Catholic literature.

Information about author: Dmytriv Iryna, candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature and Theory of Literature, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

E-mail: ira.myrna@gmail.com

Dmytriv I.

TWÓRCZOŚĆ PISARZY-"LOGOSOWCÓW" OKRESU EMIGRACJI

Streszczenie. W artykule podjęto próbę zintegrowanej analizy twórczości "Logosowców" okresu emigracji na tle procesu literackiego pierwszej połowy XX wieku. Pod uwagę wzięte estetyczne, religijne i narodowe zasady, które leżą u podstaw wielowymiarowej działalności "Logosu".

Słowa kluczowe: grupa "Logos", proces literacki, koncepcja estetyczna, literatura katolicka.

Nota o autorze: Dmytriiw Iryna, doktor, docent katedry ukraińskiej literatury oraz teorii literatury Drohobyckiego Państwowego Uniwersytetu imienia Iwana Franki.

E-mail: ira.myrna@gmail.com

Літературне життя Західної України міжвоєнного періоду ХХ століття було вельми розмаїтим та активним. У цей час реалізовувалися найрізноманітніші художні концепції, у літературному процесі виокремлювалися нові літературні течії. Так, Микола Ільницький у дослідженні “Між двох світових. Літературний процес 20-х рр. у Західній Україні” називає чотири основні напрямки літературного життя міжвоєнного двадцятиліття: націоналістичний, ідеологом якого був Дмитро Донцов; радянсько-фільський – на марксистських засадах; католицький – під опікою Святоюрської гори й особисто митрополита Андрея Шептицького; так званий ліберальний із загальною концепцією політичної незаангажованості й естетизму на чолі з його виразником Михайлом Рудницьким [6, с. 126]. Отже, у цій ідейно-художній мозаїці окреме місце посідали католицькі письменники, об’єднані у групу “Логос”. Їхня творчість повинна була базуватися на національній та християнській ідеях. Вони формувалися й активізували свою діяльність під впливом помітного загальнокультурного розвитку католицького руху, за підтримки католицької ієрархії, релігійних товариств, преси і видавництва.

Творчість “логосівців” довгий час була поза межами наукових зацікавлень літературознавців. Лише за останні роки було здійснено ряд досліджень, завдяки яким письменники “Логосу” зможуть зайняти належне місце в історії української літератури. Творчість “логосівців” у різний час вивчали: Теофіл Коструба, Олександр-Микола Мох, Святослав Гординський, Леонід Рудницький, Ярослав Розумний, Яр Славутич, Ярослав Грицковян, Микола Ільницький, Стефанія Андрусів, Тарас Салига, Степан Хороб, Володимир Микитюк, Лілія Гром’як, Наталія Вівчарик та інші.

Мета статті – зробити загальний огляд творчості “логосівців” еміграційного періоду.

Ярослав Грицковян вважає, що до групи “Логос” потрібно відносити шістьох письменників: Григора Лужницького (відомі псевдоніми: Мар-н, Мар-син, Меріам, Б. Поляннич, Л. Корнич, Семен Ордівський, Нікі Грегор, Р. Жданич, Р. Сенечільський, Л. Нигрицький та ін.), Олександра-Миколу Моха (псевдоніми: Орест Петрійчук, Арамис, С. Лишкевич), Степана Семчука, Петра Сосенка

(молодшого) і в якийсь період творчості о. Василя Мельника (псевдонім Василь Лімниченко) та Романа Сказинського [3, с. 172]. Теофіл Коструба вписує до цього гурту ще й маловідомого письменника й історика Адама Монтрезора, який трагічно загинув під час польсько-німецької війни 1939 р. [7, с. 123]. У загальному творчому контексті цього католицького руху вміщується діяльність й інших письменників, критиків, публіцистів, які співтворили модель католицької літератури, спричинювалися до її поширення. Тут варто згадати таких відомих католицьких діячів, як засновника “Записок Чину св. Василя Великого” Івана-Йосафата Скрутня, голову Марійських дружин молоді Іриней Назарка, прозаїка і публіциста Осипа Назарука, педагогічного діяча і публіциста Петра Ісаїва, історика і літературознавця Теофіла Кострубу та інших. Крім того, Тарас Салига зазначає: “В роки виходу журналу “Дзвони” (1931 – 1939) на позиціях “логосівців” стояли Наталена Королева, Ірина Гузар-Монпцібовичева, Роман Дурбак, Юрій Кміт (належав також до “вісниківців”), Василь Маковський, Осип Лещук, Василь Попадюк, Ілля Братик, Омелян Квіт, Йосип Годунько та ін.” [11, с. 69-70]. Теофіл Коструба зазначає, що був запрошений, але не вступив до “Логосу” о. Гавриїл Костельник [7, с. 123].

“Логосівці” виразно декларували те, що є творцями католицької літератури, і намагалися окреслити поняття “католицький світогляд” та “католицька література”. Теоретики католицької літератури з об’єднання “Логос” (О. Мох, Т. Коструба) не обмежували сфери мистецтва, не ставили якихось вимог до тематики художніх творів, але радили підходити до її осмислення і представлення з ідей персоналізму і неотомізму, спираючись на працю Ж. Марітена “Мистецтво і мудрість” та виходячи з учення І. Канта про естетичне задоволення (насолонду) як мету художньої творчості. У стильовому плані група “Логос” зазнала впливу символізму.

Історія групи “Логос” виразно ділиться на два етапи: 1920-ті рр. (період існування часопису “Поступ”) і 1930-ті рр. Характерною рисою першого періоду був спонтанний розвиток творчості “логосівців”, зокрема звертання до поезії і коротких прозових творів (оповідань, новел), а також велика активність у культурно-

освітній праці, “пресове апостольство”, спрямоване на творення католицького світогляду [3, с. 172]. Зауважимо, що деякі з “логосівців” змушені були емігрувати з України, але і за кордоном продовжили свою письменницьку і наукову діяльність.

Найбільшою художньою зрілістю, багатогранністю таланту та сферою наукових зацікавлень вирізняється серед “логосівців” творчість Григора Лужницького (1903 – 1990), який увійшов у літературу як оригінальний прозаїк та драматург. М. Гдакович називає його “візитною карткою літературної групи “Логос”, найбільш обдарованою, творчою особистістю” [2, с. 167]. Григор Лужницький – автор понад 500 художніх, наукових, науково-популярних праць, численних публіцистичних творів, оглядів, нарисів, рецензій. Поетичний доробок “логосівця” представлений збіркою “Вечірні смутки”, у якій домінують мотиви смутку, духовної боротьби, богошукання. Проте значно більший внесок в українську літературу Григор Лужницький зробив своєю прозою. Починаючи з 1927 року і до війни, щорічно з’являються нові оповідання, есе, нариси-спогади: “Або плач, або кров” (1927), “Смерть Куна з Кунсвальду” (1927), “Свист” (1927), “Перша ніч” (1928), “Мій перший подвиг” (1928), “Чорний сніг” (1928), “Генерал барон Гатаяма” (1928), “Марево війни” (1928), “Кімната з одним ходом” (1931), “Гальо, гальо, напад на банк” (1932), “Годинник з надбитим склом” (1933), “Стріл уночі” (1934) та ін. Вони друкувалися у видавництві “Поступ”, “Українська преса”, “Добра книжка”.

З 1937 року Григор Лужницький пише більші за обсягом прозові твори на історичну тематику. Серед них – “Багряний хрест”, “Срібний череп”, “Чорна ігуменя”.

Виїхавши до США у 1949 р., письменник продовжує свою діяльність і захоплюється пригодницькою і сенсаційно-шпигунською тематикою. Так, у 1950 р. з’являється його твір “О-313”, у 1951 – “Генерал W”, у 1957 – “Вершники смерті”, у 1963 – “Замок Янгола Смерти”, у 1969 – “Сім золотих чаш”.

Великого розголосу в літературознавчих і богословських колах набула есеїстична повість Григора Лужницького “Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері” (1982).

Крім того, Григор Лужницький – автор значної кількості драм. Він писав релігійні дра-

ми (“Посол до Бога”, “Толгота”, “Ой зійшла зоря над Почаєвом”, “Сестра-воротарка”), комедії (“Акорди”, “Муравлі”), драми на історичну тематику (“Дума про Нечая”, “Ой Морозе, Морозенку”, “Січковий суд”, “Лицарі ночі”) та інші.

Протягом свого життя Г. Лужницький ступав історію Церкви. Список праць, присвячених Церкві, охоплює понад 150 позицій [8, с. 346-348].

Наталія Вівчарик зазначає, що в діаспорний період Григор Лужницький продовжує у своїй прозі тему української державності, прагне створити активно-творчого героя – репрезентанта козацької еліти, християнської моралі й етики. Духовенство та козацька верхівка намагаються відстояти, оборонити автентичний простір, який співвідносний із поняттям “дім”, а емігранти набувають статусу “бездомних”. Григор Лужницький досліджує внутрішній світ людини, у якій забрано Батьківщину [1, с. 16].

Отець Василь Мельник (Лімниченко) (1899 – 1949) – душпастир, проповідник, публіцист, просвітянський діяч, поет, прозаїк, драматург. “Письменник Лімниченко прагнув творити “католицьку літературу”, яка бурхливо розвивалася після Першої світової війни, коли в Європі вкорінювалася розгубленість “втраченого покоління” і прогресував “войовничий атеїзм”. Спадщина Василя Мельника, якою б нерівною була за художньо-естетичними прикметами, свідчить про неперервність християнської традиції в українській літературі, про нездійсненність відриву релігії від національно-політичних інтересів носіїв християнської віри” [5, с. 818]. Першу збірку поезій “З війни” він видав у 1920 р., пізніше вийшли ще три його збірки: “Хуртовина” (1921), “Клонюсь” (1926), і “Дзвонять дзвони” (1933). В. Лімниченко – автор п’єси “Убите щастя”, повісті “Верховинець”.

Василь Лімниченко – це “письменник-скиталець” і “політичний емігрант” [4, с. 10]. Поза межами рідного краю продовжує писати поезію. З-під його пера народжуються такі знакові твори: “Ода до книжки”, “Балада про Правду”, “Балада про Білі листи”, “Балада про Сонце в мості”, “Партизани” та інші. Певним узагальненням життєвого досвіду письменника були його публіцистичні твори “Українські хрестовосці”, “Релігія і життя”, “Післанництво українського народу”. Своєрідним “містком” між поезією і публіцистикою стали есеї. Лілія Гром’як

зауважила, що його есеї, маючи усі прикмети поезії в прозі – образно-емоційну наснаженість, ритміко-інтонаційну напругу – розгортали основні мотиви власних поезій автора, Святого Письма тощо, але переважно на ґрунті конкретних, достовірних життєвих ситуацій, миттєвих вражень. Під більшістю із цих творів стоять точні дати: від 31 серпня 1944 року до 27 серпня 1947 року. Бували періоди, коли день у день писалися твори цього жанру, а то й по кілька в один день [...]. Рукописи свідчать, що ці есеї писалися відразу: виправлень дуже мало. Тексти мають вибагливу структуру з виразною функціональною настановою на естетичну вражальність щодо реципієнтів – слухачів передусім [5, с. 813]. На нашу думку, есеї о. Василя Мельника (Лімниченка) найбільш повно розкривають світоглядні особливості та літературний талант автора, а також відображають тугу письменника за рідною землею. Загалом усі есеї о. Василя Мельника (Лімниченка) мають молитовну тональність, завдяки якій увиразнюється присутність сакрального у творі. Аналізуючи ці твори, спостерігаємо їхню подібність до молитов, зокрема псалмів, як на рівні настроєвості, так і на рівні поетики.

В есеїстиці о. Василя Лімниченка домінують молитви прослави Бога і прохання – про дари Святого Духа, про гармонію душі. Художньою ілюстрацією цих молитов є такі твори, як “Туга”, “Таїнство”, “Віра”, “Величання” та ін. Більшість есеїв мають медитативно-елегійний характер, тяжіють до молитви-споглядання.

Наведемо приклади основних тем і мотивів есеїстики о. Василя Мельника: туга людського серця за Богом (“Тужу за Тобою! Несу Тобі мою тугу на душі, наче скривавлену сльозу на долоні” (“Туга”) [9, с. 502]); визнання віри (“Вірую в те, що наді мною чуває ласкаве Боже Провидіння. Моя віра розжевлена, наче розпалене залізо” (“Віра”) [9, с. 493]); мотив болю за моральне падіння суспільства і воєнне лихоліття (“У самоті складаю гімн смутному безталанню людей, що в темінях живуть, не знаючи світанку” (“Сльози”) [9, с. 501]; “Сьогодні здавалося мені, що моє “я” померло. Коли вся Україна горіла й кров’ю закипала. Коли наші матері з болю за дітьми, що погубилися по світі, сходили з розуму” (“Моя смерть”) [9, с. 510]; “Я втікаю від цього залізного велетня, що зветься – модерний чоловік!” (“Ахіллева п’ята”) [9, с. 516]); біль через те, що

доводиться залишати рідну землю й емігрувати на чужину. Цей тип есеїв також суголосний з псалмами про вавилонську і єгипетську неволю (“Біль у душі маю. Бо рештки мого гнізда завірюха світами розмітує. [...] А поворот у рідні землі такий неймовірний і неправдоподібний! Доки ж тинятися по чужих людях та по кутах горесним і болісним скитанням?” (“Біль у душі”) [9, 495]; “Кумкають жаби. Пригадують мені батьківську землю, рідне село і запущений ставок. Всвідомлюю собі, що між мною і ними – грізне провалля руїн і згарищ, і смерти, і страждання. Сірий вечір на чужині...” (“Вечір”) [9, с. 498]; “Мої серпневі вечори – несупокійні. Суяються над ними спомин про гомін вечірніх дзвонів. Спомин про рідне село...” (“Вечірні дзвони”) [9, с. 500]); мотив туги і болю матері, яка втратила на війні сина. Тут простежуються біблійні алюзії до образу Скорботної Богоматері, який набув особливого поширення у літературі, музиці та іконописі, бо став символом невимовного страждання, довготерпеливості і любові. XX століття в Україні ознаменоване тяжкими випробуваннями як у долі конкретної особи, так і в долі нації. Тому стає зрозумілим і виправданим таке часте використання мотиву Голготи, розп’яття, страждуючої Богоматері в українській літературі. Прикметно, що в такому контексті образ Божої Матері часто “націоналізується”, набирає ознак типової української матері, яка втрачає своїх дітей у воєнне лихоліття. Саме такою тональністю наповнений есей о. В. Мельника (Лімниченка) “Біль матері”, епіграфом до якого є слова: “Біль матері, що безпомічно глядить на загибель власної дитини, – це щось гірше від самої загибелі” [9, с. 494].

В есеях виокремлюються сентенції, афоризми, у яких викладено засадничі принципи моралі автора, роздуми про життя: “Життя – це таїнство. Відчуваєш, що над ним розпростер свою руку Хтось такий, що перед Ним усяка людська мудрість мусить замовкнути” (“Таїнство”) [9, с. 492]; “Бо легше, правди не знаючи, у темінях конати, як знати, що вона живе, й не йти їй стрічати” (“В затишнім царстві моїх дум”) [9, с. 489]; “Хто загубив хрест, той загубив ключ до таємниць свого внутрішнього вдосконалення” (“Хрест”) [9, с. 511]; “Самота – це сирітство душі, що в найгамірнішому доквіллі почуває себе такою самотньою й беззахисною, наче одинока кедрина серед величезного лісу сосон. Самота – це зустріч з Богом

над поламаним рихтуванням життя. Самота – це скарга душі на життя, що загубило себе. Це скарга серця на душу, що на бурхливих дорогах світу загубила свого Бога.” (“Самота”) [9, с. 519]; “Зрада – це ганьба життя, про яку чесна людина говорить тільки з осорогою. Вона перетворює наше тіло, що є храмом Св. Духа, у хлів без всяких святощів” (“Зрада”) [9, с. 504].

“Чи не найсильнішим ліриком” серед “логосівців” називає Богдан Романенчук [10, с. 242] Степана Семчука (1899 – 1984) – поета, журналіста, публіциста. У Галичині йому вдалося видати збірку “Воскресення” (1927) і біблійні оповідання “Пророки” (1927). Ставши священником, о. Степан Семчук виїжджає до Канади, але й там не перестає писати. Поза рідним краєм (1928 – 1984) опублікував такі поетичні збірки: “Фанфари” (1931), “Рефлексії” (1965), “Джерела” (1966), “Поеми” (1967), “Світлість думки” (1970), “На-

вколо світу” (1971), видав збірки поезії і прози “Канадська рапсодія” (1959) та “Поезія і проза” (1969). Степан Семчук працював як активний публіцист, він автор історико-літературних статей “Берестейська унія” (1946), “Начерк українського письменства” (1948), “Наша Холмщина” (1948) та інших [3, с. 178].

Отже, у 20 – 30 рр. ХХ століття літературна група “Логос” була популярним і впливовим католицьким об’єднанням. Її виникнення і розвиток були мистецькою та ідеологічною відповіддю на вимогу часу. І незважаючи на те, що “поява в західноукраїнському літературному житті майстерних поезій Б.-І. Антонича, С. Гординського, О. Ольжича [...] відсунула їх на другий або й на третій план літературного процесу” [4, с. 14], вони все-таки сказали своє вагомє слово українському читачеві у міжвоєнну добу, а також продовжували творити в діаспорі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вівчарик Н. Творчість Григора Лужницького в контексті львівської групи християнських письменників “Логос”. 10.01.01. – Автореф. дис. ... канд. філолог. наук. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2004. 22 с.

2. Гдакович М. Ідейно-естетична концепція “Прогресу” (1921 – 1931 рр.). *Записки Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника: Збірник наукових праць*. Вип. 7/8. Львів, 2000. С. 163–172.

3. Грицковян Я. Українські католицькі письменники міжвоєнного двадцятиліття: Група “Логос”. *Записки НТШ. Праці філологічної секції*. Львів, 1995. Т. ССХХІХ. С. 170–178.

4. Гром’як Л. Особливості християнської поезії в Західній Україні 20-40 років ХХ століття: Мотиви, жанри, поетика: Львівська група письменників “Логос”. 10.01.01. – Автореф. дис. ... канд. філолог. наук. Тернопільський державний педагогічний університет імені В. Гнатюка. Львів, 2000. 17 с.

5. Гром’як Л. Отець Василь Мельник – письменник Василь Лімниченко. *Василь Мельник, о. (Василь Лімниченко). Релігія і життя (позія, проза, драма, публіцистика, релігійні статті) / за заг. ред. проф. Р. Гром’яка, упорядник і післямова Л. Гром’як*. Тернопіль, 1999. 830 с.

6. Ільницький М. Між двох світових, літературний процес 20-х рр. у Західній Україні. *Дзвін*. 2005. № 2. С. 123–137.

7. Коструба Т. Що таке “католицька література”. Огляд української літератури в 1918 – 1938 рр. *Життя і Слово*. Квартальник для релігії й культури. Ватерфорд, 1948. Ч. 1-2. С. 55–68, 115–126; Ч. 3-4. С. 238–250.

8. Купчинський О. Наш Лужницький. *Записки НТШ: Збірник праць і матеріалів на пошану Григорія Лужницького*. Львів – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. Т. ССХІІ. С. 343–352.

9. Мельник В., о. (Василь Лімниченко). Релігія і життя (позія, проза, драма, публіцистика, релігійні статті) / за заг. ред. проф. Р. Гром’яка, упорядник і післямова Л. Гром’як. Тернопіль, 1999. 830 с.

10. Романенчук Б. Західноукраїнська література між двома світовими війнами: 1919 – 1941 роки. *Записки НТШ: Збірник праць і матеріалів на пошану Григорія Лужницького*. Львів – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. Т. ССХІІ. С. 232–255.

11. Салига Т. Григор Лужницький і літературна група “Логос”. *Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері*. Львів: Світ, 1994. С. 69–78.

REFERENCES

1. Vivcharik N. *Creativity of Hryhor Luzhnytsky in the context of the Lviv group of Christian writers “Logos”*. 10.01.01. – Author’s abstract. dis ... Candidate philologist. sciences / Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk. Ivano-Frankivsk, 2004. 22 p. [Vivcharyk N. Tvorchistj Hryhora Luzhnyckoho v konteksti lrvivjskoji hrupy khrystjansjkykh pysjmennykiv “Logos”/ 10.01.01.

– Avtoref. dys. ... kand. filoloh. nauk. Prykarpatsjkyj nacionaljnij universytet imeni Vasylja Stefanyka. Ivano-Frankivsk, 2004. 22 s.].

2. Hdakovych M. *Ideological and aesthetic concept of the “Progress” (1921 – 1931). Notes of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk: Collection of scientific works. № 7/8. Lviv, 2000. P. 163–172.* [Hdakovych M. Idejno-

estetychna koncepcija "Postupu" (1921 – 1931 rr.). Zapysky Ljvivs'koho naukovoho biblioteky imeni V. Stefanyka: Zbirnyk naukovykh pracj. Vyp. 7/8. Ljviv, 2000. S. 163–172].

3. Hrytskovjan Y. *Ukrainian Catholic Writers of the interwar twenties: "Logos" group. Notes of the SSSH. Works of the philological section.* Lviv, 1995. V. CCXXIX. P. 170–178. [Hryckovjan Ja. Ukrajins'ki katolyc'ki pys'mennyky mizhvojennoho dvadcatylittja: Hrupa "Lohos". Zapysky NTSh. Praci filolohichnoji sekciji. Ljviv, 1995. T. CCXXIX. S. 170–178].

4. Hromyak L. *Features of Christian poetry in Western Ukraine from 20 to 40 years of the twentieth century: Motives, genres, poetics: Lviv group of writers "Logos".* 10.01.01. – Author's abstract. dis ... Candidate philologist. sciences. Ternopil State Pedagogical University named after V. Hnatyuk. Lviv, 2000. 17 p. [Hrom'jak L. Osoblyvosti hrystyjans'koho poeziji v Zahidnij Ukraini 20 – 40 rokiv XX stolittja: Motyvy, zhanry, poetyka: Ljvivs'ka hrupa pys'mennykiv "Lohos". 10.01.01. – Avtoref. dys. ... kand. filoloh. nauk. Ternopil's'kij derzhavnyj pedahohichnyj universytet imeni V. Hnatjuka. Ljviv, 2000. 17 s.].

5. Hromyak L. *Father Vasyl Melnik – writer Vasyl Lymnychenko. Vasyl Melnyk, Fr. (Vasyl Lymnychenko). Religion and life (poetry, prose, drama, journalism, religious articles)* / ed. prof. R. Hromyak, compiler and afterword L. Hromyak. Ternopil, 1999. 830 p. [Hrom'jak L. Otec Vasyl Melnyk – pys'mennyk Vasyl Lymnychenko. Vasyl Melnyk, o. (Vasyl Lymnychenko). Relihija i zhyttja (poezija, proza, drama, publicystyka, relihijni statti) / za zah. red. prof. R. Hrom'jaka, uporjadnyk i pisljamova L. Hrom'jak. Ternopilj, 1999. 830 s.].

6. Ilnytsky M. *Between two world wars, the literary process of the 1920's in Western Ukraine.* Dzvin. 2005. № 2. P. 123–137 [Iljnyckij M. Mizh dvokh svitovykh, literaturnyj proces 20-kh rr. u Zakhidnij Ukraini. Dzvin. 2005. № 2. S. 123–137].

7. Kostruba T. *What is «Catholic literature». Review of Ukrainian Literature in 1918 – 1938. Life and Word.* Quarterly for religion and culture. Waterford, 1948. Part 1-2. P. 55–68, 115–126; Part 3-4. P. 238–250. [Kostruba T. Shcho take "katolyc'ka literatura". Oghljad ukrajins'koho literatury v 1918 – 1938 rr. Zhyttja i Slovo. Kvartalnyk dlja religijnoji kul'tury. Waterford, 1948. Ch. 1-2. S. 55–68, 115–126; Ch. 3-4. S. 238–250].

8. Kupchynsky O. *Our Luzhnytsky. Notes of the SSSH: Collection of works and materials in honor of Hryhor Luzhnytsky.* Lviv – New York – Paris – Sydney – Toronto, 1996. V. CCXII. P. 343–352. [Kupchynskij O. Nash Luzhnyckij. Zapysky NTSh: Zbirnyk pracj i materialiv na poshanu Hryhorija Luzhnyckoho. Ljviv – Nju-Jork – Paryzh – Sidnej – Toronto, 1996. T. CCXII. S. 343–352].

9. Melnyk V., Fr. (Vasyl Lymnychenko). *Religion and life (poetry, prose, drama, journalism, religious articles)* / ed. prof. R. Hromyak, compiler and afterword L. Hromyak. Ternopil, 1999. 830 p. [Melnyk V., o. (Vasyl Lymnychenko). Relihija i zhyttja (poezija, proza, drama, publicystyka, relihijni statti) / za zah. red. prof. R. Hrom'jaka, uporjadnyk i pisljamova L. Hrom'jak. Ternopilj, 1999. 830 s.].

10. Romanenchuk B. *Western-Ukrainian literature between two world wars: 1919 – 1941. Notes of the SSSH: Collection of works and materials in honor of Hryhor Luzhnytsky.* Lviv – New York – Paris – Sydney – Toronto, 1996. V. CCXII. P. 232–255. [Romanenchuk B. Zakhidnoukrajins'ka literatura mizh dvoma svitovymy vijnamy: 1919 – 1941 rokiv. Zapysky NTSh: Zbirnyk pracj i materialiv na poshanu Hrygorija Luzhnyckoho. Ljviv – Nju-Jork – Paryzh – Sidnej – Toronto, 1996. T. CCXII. S. 232–255].

11. Salyha T. *Hryhor Luzhnytsky and the literary group «Logos». Twelve Letters of Andrey Sheptytsky to his mother.* Lviv: World, 1994. P. 69–78. [Salyha T. Hryhor Luzhnyckij i literaturna hrupa "Lohos". Dvanadcatj lystiv o. Andreja Sheptyckoho do materi. Ljviv: Svit, 1994. S. 69–78].